

в) Юридично-мовленнева – через характеристику правових явищ (правомірної та неправомірної поведінки), обговорення їх у колективі та повідомлення власної позиції, обґрунтування її, інсценівки правових ситуацій.

г) Інформаційно-правова – уміння працювати з джерелами юридичної інформації, аналізувати нормативно-правові акти, користуватись довідковою літературою, Інтернетом для самостійного пошуку інформації [6, с.19].

Правова освіта й правове виховання мають різні форми їхньої реалізації. У загальноосвітній школі це можуть бути: правовий всеобуч; тиждень права; олімпіади; конкурс-вікторина на звання «Кращий знавець права»; тематичні зустрічі з працівниками правоохоронних органів; конкурси малюнків на правову тематику; турнір юних правознавців.

Варто враховувати й досвід інших держав в руслі правового й патріотичного виховання, наприклад, у США та Японії уроки починають з підняття національного прапора та гімну, у Польщі ще читають молитву.

За висловом Гельвеція, «Мета виховання полягає в тому, щоб розкрити серце дитини для гуманності, а розум – для правди, щоб виховувати патріотів, у свідомості яких ідея особистого добра тісно пов'язана з ідеєю добра для всіх людей». Правове виховання є початковим етапом низки процесів які так необхідні сучасній Україні. Становлення правової свідомості – один із основних напрямів формування громадянина. У сім'ї та в школі дитина повинна не тільки навчитися поважати закони, відстоювати свої права та свободи, а й поважати чужі, толерантно ставитись до чужих поглядів, шанувати права інших на самовираження, власні культурні цінності, вибір конфесій, участь у політичному житті тощо. Все це надзвичайно важлива сфера виховання, передусім з точки зору потреб державотворення.

Отже, правова освіта та правове виховання молоді повинні перебувати в центрі уваги перш за все держави та суспільства. Нормативна і правова бази повинні сьогодні вдосконалюватись відповідно до вимог реального життя.

Література:

1. Архипова Т. Основи правових знань. Навчальний посібник [для вчителів-дефектологів, вихователів, учнів з особливими потребами спеціальних шкіл-інтернатів] [Текст] // Дефектолог. – 2014. – серп. (№ 8). – Вкладка.
2. Бардінов О. Формування правосвідомості школярів як проблема громадянського виховання [Текст] // Імідж сучасного педагога. – 2003. – №2. – С.57-59.
3. Болотова Е. Л. Правовая подготовка педагогов в условиях реформы системы образования [Текст] // Высшее образование сегодня. – 2006. – №11. – С.45-50.
4. Будникова С. Л. Принципи та проблеми організації правового навчання в сучасній школі [Текст] // Історія та правознавство. – 2013. – № 10. – С. 4-6.
5. Дмитренко А. Правова освіта й виховання [Текст] // Школа. – 2009. – №3. – С. 41-55.
6. Ковальська О. Моделювання системи управління правовою освітою учнів загальноосвітніх навчальних закладів в умовах суспільних змін [Текст] // Імідж сучасного педагога. – 2011. – № 10. – С. 18-22.
7. Конституція України від 28 червня 1996 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/>.
8. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді, затвердженою наказом Міністерства освіти і науки України від 16. 06. 2015 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2015/06/16/nacziionalno-patriotichne-vihovannya/>.
9. Лігоцький А. Система правової освіти: пошуки і здобутки [Текст] // Право України. – 1997. – №9. – С.36-38.

Воскобійник Т. В.
(наук. кер. – доц. Жалій Т.В.)

МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ ЗІ СКЛАДАННЯ ТА РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ЮРИДИЧНИХ РІВНЯНЬ У ХОДІ ВИВЧЕННЯ ПРАВОЗНАВСТВА У ЗНЗ УКРАЇНИ

Вивчаючи теоретичні аспекти методики навчання правознавства, ми опрацювали низку правових актів, навчальних програми, зокрема, норми: Конституції України, Законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту» [2; 5]. Окремі аспекти з вивчення рівнянь та їхніх основних властивостей знаходимо в працях Г. Глейзера, Я. Каплана, В. Ковалю, Л. Пономарьової, Т. Саранцева. Проблематика методичних прийомів правового навчання висвітлена в роботах таких вчених як: Е. Фісун, С. Куксенко, Б. Андрусишин, О. Болотова, Л. Рябовал та ін. [9]. Специфікою розробки правознавчих методів і прийомів займалися Г. Кашкар'юв, Т. Нестеренко, О. Пометун, В. Коротич, Т. Ремех, В. Скворець [3-4; 7-8]. Метою статті є висвітлення методичних вимог щодо організації роботи учнів основної школи зі складання й розв'язування юридичних рівнянь у ході вивчення предмету «Правоознавство (практичний курс)».

Використання юридичних рівнянь у процесі вивчення шкільного курсу правознавства дає змогу забезпечити розвиток процесів мислення, сформуванню умов для розвитку пам'яті учнів, підвищити в них інтерес до правознавства і стимулювати їх до критичної оцінки власних навчальних досягнень.

Одним із перспективних шляхів виховання активних учнів, озброєння їх необхідними вміннями і навичками є впровадження активних форм і методів навчання, серед яких не останню роль відіграють рівняння. Рівняння – це рівність, яка містить невідомі числа, позначені буквами. Невідомі числа в рівнянні називають змінними (змінна – variable). Змінні найчастіше позначають буквами x, y, z , хоча можна позначити їх і іншими буквами. У шкільному курсі рівняння займають провідне місце. Дана форма роботи використовується при вивченні алгебри, математики, фізики тощо. На їх вивчення відводиться часу більше, ніж на будь-яку іншу тему шкільного курсу математики. Сила теорії рівнянь в тому, що вона не тільки має теоретичне значення для пізнання природних законів, але й служить конкретним практичним цілям. Оволодіваючи способами їх вирішення, люди знаходять відповіді на різні питання з науки і техніки (транспорт, сільське господарство, промисловість, зв'язок і т. д.). Так само для формування вміння розв'язувати рівняння велике значення має самостійна робота учня при навчанні рішення рівнянь. При вивченні будь-якої теми рівняння можуть бути використані як ефективний засіб закріплення, поглиблення, повторення та розширення теоретичних знань, для розвитку творчої математичної діяльності учнів [8, с. 6].

На сьогоднішній день рівняння використовуються не лише в математиці. Для нашої сучасності характерна інтеграція наук, що забезпечує багатогранне вивчення явищ, законів та наукових закономірностей. Реалізація міжпредметних зв'язків здійснюється передусім шляхом вивчення в курсі математики навчального матеріалу, необхідного для засвоєння змісту інших предметів природничо-математичного циклу. Учні в результаті здійснення цих зв'язків повинні зрозуміти, як математичні рівняння виникають на ґрунті задач з інших предметів і як методи розв'язування цих математичних рівнянь використовуються в ході розв'язування нематематичних рівнянь. Особливістю застосування рівнянь є і те, що вони використовуються не лише в «точних» науках, а і в циклі гуманітарних та природничих наук, однією з яких і є правознавча галузь.

Для того, щоб розв'язати юридичне рівняння, учень повинен вміти логічно мислити. Робота з юридичними рівняннями повинна формувати вміння виділяти в рівняннях елементи, розв'язувати їх по частинах і досягати правильної відповіді в цілому. Таким чином відбувається розвиток таких процесів мислення, як аналіз, синтез, узагальнення, абстрагування, формуються умови для розвитку пам'яті, уваги тощо [7, с.9]. Процес розв'язування рівнянь відіграє значну роль у формуванні уявлень школярів. Працюючи над їхнім змістом діти уявляють відображену

предметно-дійову ситуацію, в залежності між заданими параметрами і шуканим. Надалі співвідносять умову з запитанням, намічають шляхи розв'язання поставленої проблеми, план послідовного виконання дій. Таким чином, розв'язок рівняння виступає як результат спільної діяльності уявлення і мислення. Слід зазначити, що така робота над рівняннями сприяє як розвитку мислення з одного боку, так і творчої уяви, творчих здібностей – з іншого.

Правові рівняння побудовані таким чином, що учні спочатку мають змогу опрацювати правові норми певних законів та кодексів, а опрацювавши першоджерела – дізнатися відповідну цифрову інформацію, потім вони мають можливість застосувати відомі їм правові норми для вирішення юридичних задач [4, с.5].

Більшість запропонованих юридичних ситуацій має своєю основою реальні події. Робота з такими завданнями підвищує в учнів інтерес до правознавства і стимулює до критичної оцінки власних навчальних досягнень.

Використовувати розв'язання учнями юридичних рівнянь можна на будь-якому етапі уроку і при вивченні різних тем, але при цьому враховуючи їх особливості. Так, наприклад, якщо це тема «Особисті та політичні права громадян України» вчитель повинен поставити ціль до розуміння учнями не лише змісту прав, а в першу чергу їх значення для громадянина і неможливості в обмеженні чи позбавленні крім існуючих винятків.

Якщо вчитель систематично використовує юридичні рівняння, наступним етапом можна організувати самостійне формування учнями таких завдань на уроці або ж як домашнє завдання. Юридичні рівняння варто використовувати і для організації різних конкурсних форм роботи (правовий турнір, брейн-ринг і т.д.).

У роботі з юридичними рівняннями необхідно врахувати алгоритм їхнього вирішення. Для полегшення роботи варто пригадати алгоритм розв'язання лінійного рівняння, оскільки при наявності більш складних їхніх видів, слід їх зводити до лінійного:

1. Звільнитися від знаменників.
2. Розкрити дужки.
3. Перенести члени зі змінними в один бік, всі інші – в другий.
4. Звести подібні доданки.
5. Знайти змінне й записати відповідь [1].

Розв'язування рівнянь з правознавства передбачає умовне залучення учнів до правових ситуацій з усією їх складністю і суперечністю, що допоможе їм побудувати в майбутньому правильну лінію поведінки. Юридичні рівняння ознайомлюють учнів із правовими фактами, розширюють і конкретизують їхні уявлення про право.

Розв'язування юридичних рівнянь є тим прийомом, який допомагає вчителю ефективно і вміло залучити учнів до співпраці. В результаті розв'язування таких рівнянь учні не лише здійснюють операції з числами та діями, а й, насамперед, знаходять всі можливі варіанти, які б допомогли знайти правильну відповідь. В результаті такої діяльності учні краще запам'ятовують основні дати, терміни які використовуються під час вивчення правознавства у загальноосвітніх навчальних закладах.

Отже, застосування знань, умінь та навичок у вирішенні юридичних рівнянь сприяє якісному засвоєнню навчального матеріалу, адже знання необхідні у повсякденному житті є найціннішими. Використання інтерактивних та інших методів роботи на уроці, при розв'язанні юридичних рівнянь, формують комунікативні навички, аналітичне та критичне мислення, сприяють формуванню активної життєвої позиції, самостійному і відповідальному вибору способу поведінки та дій.

Отже, розв'язування даних юридичних рівнянь є однією з ефективних форм роботи з учнями, яка підвищує в учнів інтерес до правознавства і стимулює до критичної оцінки власних навчальних досягнень.

Юридичні рівняння є дієвою формою взаємодії вчителя і учнів в процесі опанування основних цифрових виразів юридичних термінів, фактів, подій. З розвитком різних форм і прийомів роботи на уроках правознавства формується розуміння учнями предмету, в результаті

чого відбувається безперервна актуалізація та популяризація правознавства як навчальної дисципліни.

Таким чином, юридичні рівняння є важливою складовою вивчення правознавства в загальноосвітніх навчальних закладах. Зважаючи на практичне спрямування даного виду роботи, його творчий характер, використання юридичних рівнянь на уроках правознавства сприяє засвоєнню навчального матеріалу на якісно вищому рівні, створює передумови для вироблення умінь та навичок застосовувати аналоги закону та аналогії права, сприяє виробленню навичок критичного мислення, розвитку творчої уяви учнів. Розв'язування юридичних рівнянь є надзвичайно дієвим засобом систематизації правових знань, що є особливо важливим для учнів, оскільки вони отримують можливість застосувати свої знання на практиці, що сприяє формуванню їхніх правових компетентностей.

Література:

1. Жалій Т.В. Теоретико-методичні засади вивчення правознавчих дисциплін у процесі фахової підготовки майбутніх учителів математики // Молодий учений. – 2015. – №2. – С. 242 – 244.
2. Закон України «Про загальну середню освіту: Закон України від 13 травня 1999 р.» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
3. Квасов В.В. Практикум з основ правознавства 9 кл./ В.В. Квасов. – Х.:Основа, 2007. – 205 с.
4. Куксенко С.І. Правознавство задачі та рівняння для перевірки знань/ С.І.Куксенко. – Черкаси 2006. – 150 с.
5. Навчальна програма «Правознавство (практичний курс)» для 9-х класів навчальних (є чинною у 2015/2016 навчальному році), рекомендована Міністерством освіти і науки України, лист від 21.05.08 р. № 1/11 1969 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programy.html>.
- Нагорний В.К., Нагорна О.П. Міжпредметні зв'язки при вивченні курсів правознавства та математики учнями основної школи: теоретико-методичний аспект // Постметодика. – 2015. – №4. – С.215 – 221.
7. Нестеренко Т. М. Методичні рекомендації щодо викладання курсу «Основи правознавства» у загальноосвітніх навчальних закладах у 2006-2007 навчальному році /Т. М. Нестеренко// Історія та правознавство. – 2006. – № 22/24. – С. 8-12.
8. Пономарьова Л. Рівняння. Основні властивості рівнянь / Людмила Пономарьова // Математика: Додат. до газ."Шкільний світ". – 2009. – №14. – С.5.
9. Фісун Е. Про складання юридичних задач та встановлення критеріїв оцінювання. Правознавство. Профільний рівень. 10-11-ті класи/ Е. Фісун // Історія України. – 2014. – № 24. – С.32-36

Воскобійник Т.В.

(наук. кер. – доц. Жалій Т.В.)

*студентка V курсу історичного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка*

ЗМІСТОВЕ НАПОВНЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ З ПРАВОЗНАВСТВА ДЛЯ УЧНІВ 9-ИХ КЛАСІВ В КОНТЕКСТІ ОСВІТНІХ НОВОВВЕДЕНЬ

Правова освіта є одним з найважливіших чинників розвитку особистості, становлення громадянського суспільства й демократичної правової держави, умовою формування правосвідомості громадянина. Вона спрямована на отримання знань, навичок, ставлень і ціннісних орієнтацій, необхідних людині для ефективного соціального функціонування, реалізації її життєвих цілей і завдань.

На сучасному етапі більшість завдань щодо популяризації правової освіти покладена на загальноосвітні професійно-технічні, вищі навчальні заклади. Тому завдання покращення